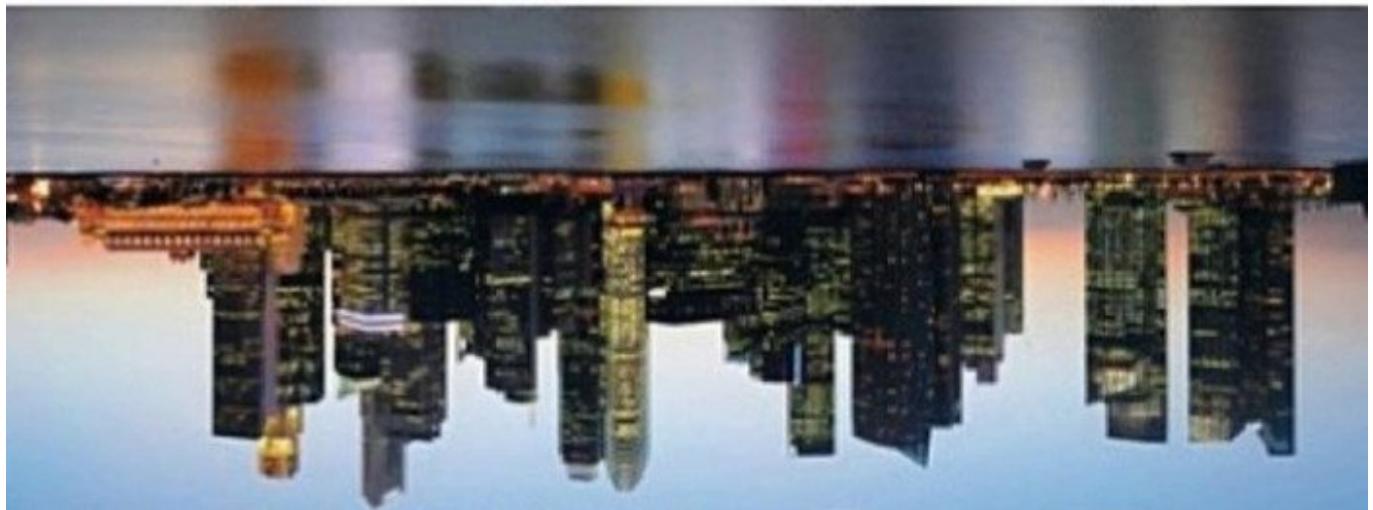

Uluslararası peselişi

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Uluslararası peselişi ULUSLARYŇ PESELIŞI

Türk jemgyyetçiliginiň iň esasy meselesi – garyplyk. Adamlar garyplasmakdan ejir çekýärler, nägile bolýarlar.

Eýse... garşa zeýrenmegiň ýerine garyplasmagyň baş sebäpleriniň üstünde ymykly durulsa bolmaýarmy? Bir özüň tebil tapanyň bilen meseläni çözüp bolmaýar. Çekişme we çözgüt gözleme ukybymyzy ösdürmek gerek.

Meselem: Daron Ajemogly Nobel baýragyny aldy. Onuň ýazan makalalarynyň üstünde durup geçýän barmy? Ýok! Syýasy-etniki aýratynlygyndan başga ylmy-barlag işleri barada kelam agyz dil ýarýan ýok.

Garyplygy başdan geçirýän bolsak, Daron Ajemoglynyň Garward uniwersitiniň syýasatşynas professory Jeýms A.Robinson bilen bile ýazan «Uluslararası peselişi» kitabynyň jedelini etsek gowy bolmazmy?

Sebäbi bu awtorlar 15 bölümlik kitapda neolitiki-daş eýýamyndan biziň günlerimize çenli taryhy kesişmede baý-garyplygyň köklerini ykdysady-syýasy perspektiwa bilen analiz etdi...

Ýetde-gütdelegiň we gurplylygyň sebäplerini, girdeji paýlanyşygyny, emele gelme formalaryny öwrendiler.

Şeýle diýdiler:

МИРОВОЙ БЕСТSELLER

Почему одни страны
БОГАТЫЕ

,

С предисловием
А. Б. Чубайса

ФОНД
ЛИБЕРАЛЬНАЯ МИССИЯ

а другие
БЕДНЫЕ

Дарон Аджемоглу, Джеймс А. Робинсон

Происхождение власти, процветания и нищеты

Материал, защищенный авторским правом

* * *

– Syýasy güýjüň dar galypda jemlenmegi garyplyguyň,

häkimiýetleriň raýatlara garşy jogapkärçilikli bolmagy gurplylygyň sebäbi...

Bu garaýış häzir bizdäki garyplyga dahylly pikir berýärmi? Garşylyklaýyn oikir alyşmak gerek. Mysal üçin: «Anadoly gaplaňlarynyň» (neoliberalizmiň başlan) segseninji ýyllardan biziň günlerimize çenli türk ykdysadyýetindäki paýlary ünsi çekýär. Onuň çaltlyk bilen artýan baýlygy ýurdy-da baýadýandygy barada medeni gipoteza bar.

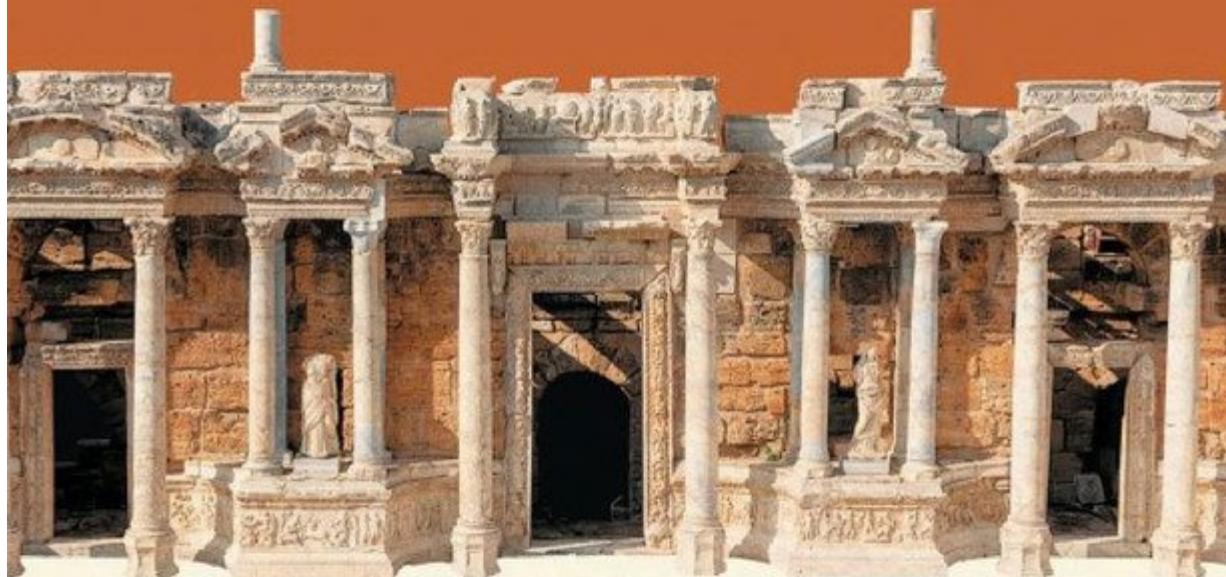
Baýlygy medeniýet bilen baglanyşdyrýan bu garaýsyň köki protestant ahlagynyň Ýewropanyň häzirkizaman senagat toplumynyň ösüşini aňsatlaşdyran açar roluny oýnandygyny öňe süren Maks Webere degişli.

Bizde munuň düýbi (mukaddesatçy häkimiýetleriň propogandasy üçin) diňe esaslandyryldy. Başga ynançlara, gymmatlyklara we ahlak garaýışlaryna onçakly ünsi çekilmedi.

Ýurdumyzda-da bolup geçýän şeýle medeni gipoteza bütindünýä deňsizligine düşünmekde derege ýararmy? Ajemoglydyr Robinsonyň pikiriçe baý-garyplyk köplenç edara-guramalaryň miwesi, özbaşdak sebäbininiň däl. Dini we ykdysady üstünligiň arasyndaky gatnaşygam örän çäklidi. Protestantlyk bilen ykdysady üstünligiň arasynda aýratyn gatnaşygyň bardygyny görkezip biljek onçakly köp subutnama ýokdy...

Hawa, şu zatlaryň üstünde pikir alyssak gowy bolmazmy?

ДАРОН АДЖЕМОГЛУ
ДЖЕЙМС А. РОБИНСОН

УЗКИЙ КОРИДОР

ГОСУДАРСТВА, ОБЩЕСТВА
И СУДЬБА СВОБОДЫ

Материал, защищенный авторским правом

* * *

Galyberse-de, zol-zol agzalýan «jahylyýet gipotezasy» bar. 01

ýolbaşçylaryň ýurdy we adamlaryň özlerini nädip baýatjakdyklaryny bilmezliginiň tezisine esaslanýar. Ýagny: Syýasatçylar ýurdy ykdysady şowsuzlyklardan nähili halas etmelidigini bilmeýändikleri we nädogry doktrinadan ýoreýändikleri üçin garyplygy ýeňip bilenokdylar. Dogrumy bu? Bu gipoteza Ajemoglydyr Robinson garşıy çykýar. Olaryň pikiriçe ýurtlaryň ykdysady üstünlikleri edara-kärhanalara, ykdysadyýetiň işleýişini kesitleýän düzgülere we şahslary ruhlandyrýan höweslendirmelere görä bolup geçýärdi.

Meselem, ýene ýurdumyzda mazmunyna onçakly düşünilmese-de, zol-zol agzalýan bir aýtgy bar: «Geografiá – ykbaldyr» (ýagny «doglup, ýasaýan ýeriň maňlaýyňa ýazylan ýeriňdir» manysynda). Ýasaýan geografiki zolagyň bilen ykdysady ýagdaýyň adam ýasaýsy boýunça täsirlerini şekillendirýän we umuman otrisatel manyda ulanylýan aýtgy bu...

Diňe bizde däl, dünýädäki geografiki dürli-dürlilikler baý we garyp ýurtlaryň arasyndaky uly tapawudyň sebäbi hökmünde görkezilýär.

Ajemoglynyň we Robinsonyň pikiriçe, bulam harsallyk bilen dereksiz gipotezalae diňe aň garjaşyklygyny döredýärdi.

Iki alymyň aýtmagyna görä, medeni-geografiki bilen ykdysady üstünligiň arasynda durnukly baglanyşyk ýokdy. Bu dogrumy?

Netijede iň bolmanda Nobel baýragynyň berilmegi barada çekişme guramagymyza mümkünçilik bermeli...

Mysal üçin, 2009-njy ýylда bilelikde ýazan kitabynda bu iki alym Hytaý ýaly totalitar ýurtlaryň ykdysady ösüşi dowam etdirip bilmejekdigini öñe sürdi.

Hawa, global kapitalizmiň döreýşini we häzirki ýagdaýyny analizleýän Daron Ajemoglynyň bular ýaly tezisleriniň jedelini etmeli. Bu temalary «halap-halamazlyk» ýa-da «saýry» lagerleşmesindwн çykarmaly. Ýogsam bolmasa, elbetde Ajemoglynyň ylmy-barlag usulyny, ikinji derejeli çeşmelerini we umumylaşdyryjy tezislerini jedelleşmekden gaýra durmaly däl.

Soner ÝALÇYN.

